

Het atelier 1

‘Jos, wil jij deze dame alvast haar siliconen hempje aandoen? Ik moet de kleintjes nog wat kriebelen.’ Lieke zat op een hoge kruk aan het lange eind van de werktafel met een paar kleine ogenschijnlijk rode wassen objecten voor zich en een klein mesje in de hand.

Jos had een nogal omvangrijke sculptuur van klei voor zich op tafel staan. Het was een buste van een naakte vrouw – dat kon je vrij snel zien, dat het een vrouw betrof – van misschien wel een kleine meter hoog. Ze begon vanaf haar middel, een stukje onder de navel of net boven haar venusheuvel, tot en met haar hoofd. Dáárop was een soort hoofddeksel aangebracht, een weefsel van takken leek het wel, waaruit aan beide zijden een gekromde bokkenhoorn recht omhoog rees. Het hoofddeksel legde een schaduw over haar ogen maar doordat het gezicht ook enigszins naar beneden gericht was, gaf het je het gevoel dat zij haar ogen dicht had, of in ieder geval dat zij als het ware bij haarzelf naar binnen keek. Aan haar romp ontbraken haar armen maar verder benaderden de vormtechnische details de cognitieve perfectie die elke man bij een vrouw in zijn hoofd of ziel had. Jos zou voor het komende uur niettemin een behoorlijke maar lonende klus ontlenen aan haar siliconen lijfje, dat strakker dan welk latexpakje dan ook zich om haar bollingen, holten, groeven, plooien en kerven zou sluiten.

‘Doe maar in vier delen,’ vervolgde ze. ‘Twee voor het hoofd en twee voor de romp. OK?’

‘Goed,’ mompelde hij, ‘dan ga ik de lady maar eens vierendelen.’

‘Prima, wel met een beetje respect, hè?’

Lieke had de kleine wassen poppetjes de dag ervoor uit de siliconen mallen hadden gehaald. Ze moesten nog worden bijgekrabd, -gekerfd en -gesneden voordat ze naar de gieterij gin-

gen. Het waren ook vrouwenfiguren; miniaturen, vergeleken met de grote bustes die ze maakte, maar ook anders. Ze waren zo'n twintig centimeter in hoogte. Deze drie maakten deel uit van haar serie *Wild at Heart*, gestileerde venusjes waaraan hier en daar een hoofd, been of arm ontbrak, omdat die er dan niet toe deed, maar waaraan de vrouwelijke elementen juist werden benadrukt. De verfijning zat hem echter in de suggestie van lappen kleding die de beeldjes droegen, welke door strenge touw of band gebonden werden en daarmee ook de bedoelde vrouw gebonden hielden. Voor wie het wilde zien, waren het welhaast subtiele updates van de Venus van Hohle Fels uit de Schwäbische Alb, die de leeftijd van 40.000 jaar had. Met een klein beetje pathos kon je zeggen dat het fysieke archetypes waren van de vrouw.

Jos kwam op dinsdag en donderdag naar het atelier om te helpen en ook om er eenvoudigweg te zijn. Vooral bij grote beelden was zijn assistentie onontbeerlijk, niet alleen bij het zware versjouwen van grote bronzen beelden voor vervoer naar een galerie maar ook bij het secure preparatiewerk dat in de vele verschillende fasen van het gieterijklaar maken van een uiteindelijk bronzen beeld nodig was.

Lieke maakte haar beelden in klei. Dat was háár proces van kunstzinnige creatie. Daarna kwam het ambachtelijke proces, welk ze goeddeels deelde met Jos. De kleinere beelden nam ze meestal voor eigen rekening, grotere pakten ze samen aan. Ze streken ze met kwasten in met een vloeibare siliconenlaag, maar dan wel deel voor deel. Een groter beeld kon wel in vier delen bestreken worden, het ene na het andere. Dat was nodig want het kleibeeld was er feitelijk alleen maar om een zogeheten 'negatief' te vormen. De siliconen delen moesten na droging en uitharding wel weer afzonderlijk van het kleibeeld afgehaald kunnen worden, zodat er een negatieve ruimte binnenin overbleef, en vervolgens weer aan elkaar verbonden om er de was in

te kunnen gieten, die dan ook weer een paar dagen moest stollen.

De vloeibare siliconenlaag droogde maar bleef maximaal flexibel en had zich exact als een latexhuid gevormd naar elke vorm, inkeping en uitstulping van het kleibeeld. Over deze laag kneedden ze een dikke huid van een pasteus siliconenmengsel en als dát voldoende cohesie had, kwam daar weer een schil van epoxiehars overheen, welke uithardde tot een keiharde laag die zich had vastgeklonken aan de pasteuze siliconen schil. Zodoende was er een twee- tot vierdelige steunkap ontstaan om het beeld. Maar met klei kon je niks bij de bronggieter, wel met was. Dus daarom werd in de holle ruimte van de siliconen vorm vloeibare was van zeventig graden gegoten, die dan natuurlijk weer moest stollen en uitharden.

Jos was een stille man, had aan een half woord van Lieke genoeg. Tot voor ruim tien jaar geleden was hij zijn leven lang fysiotherapeut geweest. Nadat zijn vrouw vlak na zijn pensioen stierf, was zijn wereld gekrompen. Zijn kinderen woonden in het noorden van het land en ofschoon hij ze regelmatig bezocht, was er voor hen minder reden met enige regelmaat naar de streek van hun jeugd te reizen. Twee doordeweekse dagen hier bij Lieke waren niettemin genoeg voor hem om de stilte en de muren thuis steeds weer aan te kunnen.

De gieterij

Meestal bracht Lieke haar wassen beelden naar de gieterij van Pie Vaessen en liet het gieten verder graag over aan Pie. Ten slotte moesten er eerst nog grafiet-gipsen mallen om de wassen beelden aangebracht worden. En eer die genoeg uitgehard waren om het kolkende brons van twaalfhonderd graden te kunnen weerstaan, was je ook alweer een paar dagen verder. Pie belde haar echter meestal voordat er gegoten ging worden. Dan kon ze zelf bepalen of ze erbij wilde zijn of niet. Later, na het gieten, afkoelen, uitharden en wegslaan van de mallen en na het zandstralen van de gipsresten op het beeld, belde hij opnieuw, opdat ze de bronzen resultaten kon komen ophalen. Dat was ook weer meestal pas na een paar weken. Soms echter, zoals deze keer, kwam ze het gieten bijwonen.

Het schenken moest in nauwe coördinatie gebeuren want anders was het niet zonder gevaar. De grote schenkhuks, smeltkroes genaamd, werd met grijparmen aan weerszijden bediend, ongeveer zoals straatwerkers zware stenen tilden.

Alle gipsen mallen, van groot naar klein, stonden in het zandbed van wel tien tot vijftien vierkante meters opgesteld, met de gietgaten gretig naar boven. De grote objecten waren eerst. Ze kwamen nu bij de kleintjes aan, en bij de kokers van de driedelige reeks *Wild at Heart*. De smeltkroes was nog steeds een magische huls vloeibaar vuur, het brandend brons kon niet wachten te worden gegoten in de mal waarin het wassen beeld slechts pro forma het voorwerk had mogen doen maar in een 'whoosh' de wijk zou moeten nemen voor het louterende vloeibare bronzen vuur; alsof de ziel van het beeld ermee instemde te worden vereeuwigd tot een uiteindelijk onvergankelijke versteende vorm, alsof het zo alsnog zijn of haar bestemming had gevonden. Niet alleen de mens maar misschien ook de ziel verlangde naar vastigheid, een plek, voor altijd.

‘Ho, rustig!’ riep Pie naar Marjan die aan overzijde de andere handvatten van de kroes vasthield. Maar het was al te laat. Marjan had onwillekeurig te snel de bus ingedraaid en de bronzen gloed spatte weg op de rand van de grafiet-gipsen mal. Het gietgat van het beeld werd gemist. Pie maakte een sprongetje achteruit en draaide de smeltkroes in een reflex recht. Er waren heel wat plakaten brons op de mallen en de vloer gespetterd. Lieke zag het natuurlijk gebeuren. Ze zou later kijken of er nog wat bruikbaar bij was. Doorgaans werden dergelijke spatresten bij het opruimen bij elkaar geveegd en hergebruikt in vuurkommen voor een volgende gietgelegenheid.

Maar er vond nu iets aparts plaats. Wellicht had niet iedereen aanwezig het bemerkt. Een luttele drie tot vijf seconden na het voorval hoorde Lieke een minieme knal. Dat kon, achteraf beredeneerd, op zich wel komen door de snelle afkoeling, zoals gegoten en gemorst glas ook knallen produceerde. Maar het vreemde was het geluid van wind daarna, vrijwel zoals bij de vertraagde luchtverplaatsing van een dalend en dus laagovervliegend vliegtuig nadat het al voorbij is: een knal als van een zweeps slag en meteen erna een ‘whoosh’. Pie had het ook bemerkt. Hij stond even stil, keek op, probeerde zijn hoofd naar het geluid te draaien, keek Lieke kort aan, schudde in een enkele beweging zijn hoofd. ‘En nu goed,’ zei hij tegen Marjan en bracht zichzelf weer tot orde. Het was allemaal maar een paar seconden.

De gietgaten in de mallen, die allemaal naast elkaar in het zandbed waren opgesteld, werden verder keurig tot aan de rand gevuld en vervolgens met wat zand bedekt tegen het te snel afkoelen. En dat was het voor deze dag.

Ze namen een biertje uit de fles, Lieke kletste nog wat na met deze en gene maar was ondertussen wel benieuwd naar de spatsels die nog steeds achter het zandbed op de vloer lagen. Ze nam ze regelmatig mee naar haar atelier om eventuele decora-

tieve vormen erin te ontwaren en zo ja, ze bij te slijpen, polijsten, patineren en bij gelegenheid aan vrienden en familie te schenken.

‘Jij hebt het ook gehoord,’ zei Pie tegen Lieke. Hij vroeg het niet, hij zei het.

‘Ja.’

‘Dat was nieuw voor mij,’ vervolgde hij. ‘Vuur en hitte kan natuurlijk in één keer veel lucht aanzuigen maar dit was op een ander moment, vind je ook niet?’

‘Ik weet het niet. Het was apart.’

‘Tja..., tja... Wanneer kom je ze halen?’

‘Doe maar rustig. Volgende week?’

‘Goed. Bel of app me maar als je van plan bent te komen.’

Als de gietsels afgekoeld waren, na een kleine week of wat, moesten ze uit het gipsen onhulsel geslagen worden en gezandstraald. Dat was nog wel een behoorlijke klus. Het verder afwerken, vullen van de ontluchtingsgaten, slijpen, polijsten en patineren deed zij zelf in haar atelier.

‘Ja,’ antwoordde ze, ‘ik ga nog even de vloer inspecteren, als je het goed vindt.’

‘Haha. Je zou eens wat hier laten.’

‘Nee, als het effe kan niks, niente. Je krijgt straks al genoeg centjes van mij.’

‘Ik ben anders toch de onbaatzuchtigheid in persoon.’

‘Vind jij.’

‘Hahaha!’

Ze ging kijken achter het zandbed waar de gipsen kokers hadden gestaan. De morsrestanten waren aanzienlijk in aantal, meer dan gewoonlijk vanwege de korte miscommunicatie tussen Pie en Marjan bij het schenken. Ze bleef staan, rekte zich, schrok even, keek nog eens goed. Er was daar iets verder één plakkaat dat nog steeds gloeide. De rest was inmiddels mat en donker. Ze liep ernaartoe, ging gefascineerd door de hurken,

bleef stil zitten kijken en voelde nog steeds de warmte stralen. Voor haar, plat op de betonnen vloer lag een bronzen stolsel in de bijna abstracte vorm van een vrouwelijke figuur, of beter: tot aan de taille en de heup was het een vrouw en eronder een zeemeermin. Maar dat niet alleen, het gloeide en straalde nog warmte en licht. Niet echt fel meer maar bijzonder intrigerend, omdat de andere stolsels al gedoofd en veel meer afgekoeld waren. Ze besloot nog even te wachten totdat ze het met een paar andere plakaten kon oprapen en meenemen. Pie was verderop nog bezig met vegen en hier en daar wat opruimen.

Het stolsel was onmiskenbaar een rank vrouwenlijf. Een kunstenaar had het zo kunnen stileren. Het hoofd was niet meer dan een toevallig uitsteeksel bovenop iets wat de aanzet van de kin had kunnen zijn, alsof het object anoniem moest blijven, zoals een mode-dummy. De gracieus gespreide armen waren gevormd tot iets als uitstaande vleugels. Aalscholvers konden op eenzelfde zelfverzekerde, bijna vrijpostige manier op een steen in de rivier staan om hun vleugelveren in de zon te laten drogen en zichzelf te koesteren. Haar taille en heup liepen over in een soort verklonken onderstel van een zeemeermin. Het was een zwierige, vrije figuur, met de houding en gestolde aantrekkelijkheid, als je het geheel bekeek, van een flamencodanseres.

Anima

Ze wist het niet maar het wás zo. Ze moest er klaar voor zijn. Ze wist het niet maar het zou de dag zijn die in het teken van Zodiac stond en het lichaam van Venus. Het werd tijd, maar al die tijd had ze het begrip 'tijd' niet meer gekend. Het gebeurde, ze had er geen invloed op, ze werd gestuurd. Of anders gezegd, de krachten voerden haar daar waar ze was en waar ze ging.

Er was ook een roep, een stille drang, van heel ver. Ze moest zich gaan laten zien, ze moest vorm nemen. Er was vuur, vloeibaar vuur! Dáár, dáár naartoe. Vloeibaar vuur waarin haar vorm al besloten lag, vuur van amorf onpeilbaar verleden maar wellicht vormvaste toekomst. Ja, tijd! Ze voelde de dimensies terugkomen.

Ze voegden zich doorgaans naar de gedaanten van onze gedachten of dromen en volgden ons begripsvermogen en onze vaak verdrongen herinneringen. Waar *ze* dat niet deden, ontrokken *ze* zich aan onze waarneming en hadden we geen weet van *hen*.

Marjan had net als Pie, die tegenover haar stond, de handvatten stevig vast, de handvatten van de tang waarin ze de smeltkroes met vloeibaar brandend brons geklemd hielden. Ze wachtte op het signaal van Pie. Hij zei dan altijd: 'Een, twee, ja.' Op dat moment moesten ze tegelijk indraaien zodat het vloeibare brons in de gipsen mallen kon worden gegoten. Je moest op elkaar afgestemd zijn en tegelijk draaien want anders ging het mis en gutste het gloeiende spul over de betonnen vloer in plaats van in de koker waar het beeld zich moest gaan vormen. En dan had je nog geluk als je zelf niet de hete massa op je had gekregen.

'Let op,' zei Pie, klaar om af te tellen. Marjan voelde echter plotseling een koude luchtstroom langs haar gezicht scheren,

richting schenkbeker leek het. Het verstoorde haar concentratie, ze keek onwillekeurig kort om waar dat vandaan was gekomen en draaide per ongeluk al iets haar handvatten in; het rechter handvat een fractie naar beneden, het linker naar boven. Pie riep nog 'hooo' maar een deel van het brons stuitte al weg op de randen van de gipsen kokers en vervolgens spetterde het op de vloer.

Ze had zich losgemaakt, was aangezogen door het vuur, de warme massa nam haar op. Ze gleed mee, klotste op de koude grond, vervloede en nam de vorm die ze al was. Ze koelde in het begin snel af, met een knal, want ze moest een deel van de energie loslaten welke de zelfmodellering had gekost. Maar er was nog vuur in haar, en een zekere warmte en gloed zouden haar nooit helemaal vervlieten, al zou ze nu snel vast worden en schijnbaar koud. Warmte zou desondanks, zoals mensen het wel eens noemden, haar 'innerlijke zelf' zijn en soms zou zij die, al was het maar bij suggestie, doorgeven aan de koude, harde materie.

En ze wist het niet maar wist het nu: ze was een zij.